

Eiropas 2040. gada mērķis klimata jomā un tā sasniegšanas iespējas

LMSP apkopojums no climate.ec.europa.eu, climateanalytics.eu, clew

Eiropas Komisija 2025. gada pirmajā ceturksnī ierosinās Eiropas Savienības emisiju samazināšanas mērķi 2040. gadam. Tas kalpos par atskaides punktu ceļā uz 2050. gada mērķi panākt nulles neto emisiju samazinājumu. Komisija jau ir ierosinājusi, ka mērķim vajadzētu būt neto emisiju samazināšanai par 90 %, salīdzinot ar 1990. gada līmeni. Nepieciešamā Eiropas Savienības klimata tiesību aktu reforma vēl būs jāapspiež dalībvalstu valdībām un Eiropas Parlamentam. Šis mērķis būs arī pamats ES 2035. gada klimata mērķiem, kas saskaņā ar Parīzes nolīgumu jāiesniedz līdz 2025. gada septembrim.

Ko tad paredz ES 2040. gada mērķis klimata jomā?

Eiropas Savienības 2040. gada emisiju samazināšanas mērķis būs juridiski saistošs grozījums Eiropas Klimata likumā, par kuru tika panākta vienošanās jau 2021. gadā. Tajā ir noteikts ES mērķis līdz 2030. gadam samazināt neto emisijas par 55 procentiem un 2050. gadam - neto nulles emisiju mērķis.

Paredzams, ka tiesību akta grozījumam tiks piemērots tā dēvētais "koplēmuma process", kurā Eiropas Parlaments un ES dalībvalstu valdības apspriež tekstu un pēc tam sanāk kopā, lai pieņemtu galīgo redakciju sanāksmēs, ko dēvē par trialogiem. Tā kā tas ir politiski nozīmīgs, ES līderi, iespējams, savu viedokli paudīs arī Eiropadomes sanāksmē, kā tas notika saistībā ar 2030. gada mērķi. Jebkuram tur pieņemtam lēmumam būs nepieciešama ES valstu vienprātība, un tas varētu paātrināt sarunas vai izraisīt spriedzi, ja valstis nevienosies par vērienīgajiem mērķiem.

Cik liels ir plānotais 2040. gada mērķis?

Eiropas Komisija 2024. gada februārī ierosināja, ka mērķim vajadzētu būt neto emisiju samazinājumam par 90 % līdz 2040. gadam, pamatojoties uz 1990. gada līmeni. Tas tika pamatots ar ES neatkarīgās Zinātniskās konsultatīvās padomes ieteikumu noteikt mērķi 90-95 % apmērā.

Tiek sagaidīts, ka Eiropas Komisija pieturēsies pie šī mērķa, jo 90 % mērķis ir iekļauts Eiropas Savienības darba kārtības noteikšanas programmā “Konkurētspējas kompass” un “Tīras rūpniecības nolīgumā”. Saskaņā ar Komisijas teikto šis mērķis ļautu ES līdz 2050. gadam sasniegt klimata neitralitāti, nodrošinātu paredzamību, veicinātu konkurētspēju un ļautu Eiropai uzņemties vadošo lomu tīro tehnoloģiju attīstībā.

Mērķa “neto” elements attiecas uz kopējo emisiju daudzumu, kas nonāk atmosfērā, jeb bruto emisijas, no kurām atskaitītas cilvēka darbības un dabas ietekme, lai tās novērstu. Šāda oglekļa piesaiste var būt dabiska, - kad koki, augsne un citi dabiski procesi paņem oglekli no atmosfēras, vai tehniska, - pastāvīga piesaiste, kad ogleklis tiek atdalīts ar tehnoloģiju palīdzību un pastāvīgi uzglabāts, piemēram, tieša oglekļa uztveršana un uzglabāšana gaisā (DAC).

Saskaņā ar Eiropas Komisijas veikto ietekmes novērtējumu Eiropa līdz 2040. gadam sasniegs bruto emisiju samazinājumu par 75-85 %, kas liecina, ka līdztekus emisiju samazināšanai ir nepieciešama arī piesaiste.

Eiropas Komisija varētu palielināt 2040. gada mērķa īstenošanas ticamību un iespēju to izmērīt, sadalot to trīs apakšmērķos: bruto emisijas, piesaistīšana dabā un tehniskā piesaistīšana. Šādu pieeju ir ierosinājušas ideju laboratorijas, kā arī vairāk nekā 100 akademiķu, uzņēmumu, nevalstisko organizāciju un pētniecības iestāžu grupa. To atbalsta arī Francija. Tās pamatā būtu darbs, kas paveikts saistībā ar 2030. gada mērķi, kurā Eiropas Parlaments nodrošināja garantiju, kas ierobežoja dabā balstītas piesaistes apjomu, ko varētu sekmēt.

Zinātnes konsultatīvā padome jau ir ieteikusi nodalīt mērķus attiecībā uz pastāvīgo un dabā veicamo piesaisti. Padome ir norādījusi, ka mērķi attiecībā uz šīm piesaistēm palīdzētu sasniegt to potenciālu. Tā ir arī uzsvērusi starptautisko klimata pasākumu nozīmi, norādot, ka, lai panāktu taisnīgu ieguldījumu, ES “jātiecas pēc visaugstākajiem mērķiem attiecībā uz iekšzemes emisiju samazināšanu un oglekļa ilgtspējīgu piesaisti”, vienlaikus veicinot “tiešu emisiju samazināšanu ārpus ES”.

Kad tiks publicēts 2040. gada mērķis?

Eiropas Komisija nav norādījusi konkrētu 2040. gada mērķa publicēšanas datumu. Savā darba programmā Komisija norāda, ka Eiropas Klimata likums tiks grozīts līdz šā gada 1. ceturkšņa beigām. Vides ministri, kuri parasti risina sarunas par mērķi, tiksies jau 27. martā.

Tomēr ir arī pieņēmumi, ka viens no iemesliem, kāpēc 2040. gada mērķis vēl nav publicēts, ir Polijas politika pirms maijā gaidāmajām vēlēšanām nacionālā mērogā. Šī valsts pašlaik ir Eiropas Savienības Padomes prezidējošā valsts. Tas, savukārt, nozīmē, ka poļi vadīs sarunas par 2040. gada mērķi. Ir iespējams, ka Polija nevēlēsies tikt uzskatīta par atbildīgu ļoti ambicioza mērķa noteikšanā... Polija bija viena no valstīm, kas sākotnēji pretojās 2030. gada mērķim.

Kādēļ 2040. gada mērķis ir tik svarīgs?

2040. gada mērķis palīdzēs noteikt, cik strauja būs emisiju samazināšanas līkne laika posmā no 2030. līdz 2050. gadam. Jo straujāka samazināšana, jo mazāk oglekļa tiek emitēts, palīdzot novērst kraso globālo sasilšanu. Tas būs arī virzītājspēks Eiropas Savienības darbam, lai palielinātu konkurētspēju un paātrinātu enerģētikas pāreju.

Lai sasniegtu šo mērķi, būs jāiegulda lielāks darbs visā Eiropas ekonomikā. Tas ietver spēkā esošo "zaļo" tiesību aktu īstenošanu un nesen pieņemtā "tīras rūpniecības nolīguma" mērķu sasniegšanu.

Iespējams, būs nepieciešamas arī turpmākas juridiskās reformas, lai saskaņotu spēkā esošos tiesību aktus ar 2040. gada mērķi, kā tas tika darīts 2030. gada mērķa sasniegšanai. Tas ir uzticēts Komisijas priekšsēdētāja vietniecei "tīras, taisnīgas un konkurētspējīgas" pārejas jautājumos Terēzai Riberai.

Viņas pilnvaru vēstulē teikts, ka: "Tiklīdz Eiropas Klimata likumā būs nostiprināts emisiju samazināšanas mērķis līdz 2040. gadam par 90 %, mums būs cieši jāsadarbojas ar visām ieinteresētajām personām, lai sagatavotu jaunu struktūru pēc 2030. gada, kas ļautu mums līdz gadsimta vidum sasniegt nulles neto emisiju līmeni." Komisija to izvērtēs 2026. gadā, kā paziņoja klimata komisārs Vopke Hoekstra.

Kāda ir 2040. gada mērķa saikne ar Eiropas Savienības Nacionāli noteikto ieguldījumu?

Eiropas Savienībai ir jāiesniedz arī 2035. gada mērķis, kas ir daļa no tās atjauninātā klimata ambīciju plāna saskaņā ar Parīzes nolīgumu - tā dēvētais Nacionāli noteiktais ieguldījums (NDC). Šo rezultātu, visticamāk, ietekmēs ES 2040. gada mērķis.

Tāpat kā daudzas valstis pasaulē, arī Eiropas Savienība nokavēja sākotnējo 2025. gada februāra termiņu. Apvienoto Nāciju Organizācija ir devusi Eiropai laiku līdz 2025. gada septembrim, lai to iesniegtu pirms ANO klimata pārmaiņu konferences COP30 Brazīlijā.

Vienošanās par NDC ir atsevišķs process, kurā ES valstis, iespējams, tiks aicinātas dot “zaļo gaismu”, pirms plānu iesniegs Padomes prezidentvalsts un Eiropas Komisija.

Gan 2035. gada, gan 2040. gada mērķi ir svarīgi, lai uzstādītu "augstāku līmeni" starptautiskajiem centieniem klimata jomā. Tas ir īpaši svarīgi pēc tam, kad Amerikas Savienotās Valstis izstājās no Parīzes nolīguma un kad citas valstis tiek kritizētas par to, ka nav iesniegušas pietiekami vērienīgus valstu nacionālos attīstības mērķus.

Ko Eiropas rūpniecībai nozīmē 2040. gada mērķis klimata jomā?

Lai sasniegtu visus ES “zaļos” klimata jomā izvirzītos mērķus, tostarp 2040. gada mērķrādītāju, ir jāveic ievērojams darbs. Kad šie mērķi tika ierosināti, atjaunojamo energoresursu un elektroenerģijas nozares grupas tos atbalstīja, taču norādīja, ka šo mērķu sasniegšanai ir vajadzīga tīrā enerģija un elektrifikācija. Arī būvniecības nozare ir uzsvērusi renovācijas un energoefektivitātes nozīmi.

Arī energoietilpīgās rūpniecības nozares uzskata, ka vēl ir daudz darāmā. Tērauda rūpniecība brīdināja, ka “pagaidām nav skaidra uzņēmējdarbības pamatojuma pārejai, un ieguldījumi joprojām ir satraucoši zemi”. Ķīmijas rūpniecības nozare pozitīvi novērtēja 2024. gada mērķi, kad tas tika ierosināts, bet vienlaikus uzsvēra, ka paziņojumā “nav sniegti konkrēti un savlaicīgi problēmu risinājumi”. Tīras rūpniecības vienošanās mērķis ir nodrošināt rūpniecības stratēģiju, lai mazinātu šīs problēmas.

Neskatoties uz viedokļu maiņu un zināmām problēmām, kas veidojas Eiropas “Zaļā darījuma” iespējamo izmaiņu kontekstā, vairāk nekā 100 uzņēmumu un investoru arī parakstīja kopīgu vēstuli, ko organizēja zaļo uzņēmumu organizācijas *Corporate Leaders Group*, aicinot noteikt stingru 2040. gada mērķi - vismaz 90 %. Arī vides organizācijas vēlas, lai ES iet vēl tālāk, apgalvojot, ka blokam līdz 2040. gadam jāklūst klimatneitrālam, lai veiktu savu taisnīgu daļu starptautiskajos klimata pasākumos.